

**GULYÁS LÁSZLÓ:**  
***A Horthy-korszak külpolitikája 1.***  
***Az első évek 1919-1924.***  
**Attraktor, Máriabesnyő, 2012.**

A Horthy-korszak külpolitikájának első öt évét bemutató könyv a víziók és a realitások számbavételével, egyéni látásmóddal, a konvencionális feldolgozásoktól sokszor eltérően, de fő vonalaiban mégis azoknak megfelelően ismerteti a trianoni Magyarország külpolitikai megnyilvánulásait és azok hátterét. Gulyás László, a Szegedi Tudományegyetem oktatója, Magyarország külpolitikája I-II. címmel tartott kurzusai anyagának első részét rendezte kötetbe. A szerző öt kézikönyv-jellegű publikációba tervezi strukturálni a robosztus, sokféle ágazó, a nemzetközi keretek, az intézményrendszeri működés, a gondolkodás, az elvek, doktrínák és az események bemutatását is megkövetelő témát.

A sorban az első kötet 1919. augusztus elsejének eseményeivel kezdődik, ami – noha dátumszerűen nem esik egybe a Horthy-korszak nyitányával, az 1920. februári kormányzóválasztás időpontjával – indokolt, ha a kor kezdetének közvetlen előzményeit vizsgáljuk. Tágabb időkörben szükséges lenne a két háború közötti időszak külpolitikai feltételrendszerét döntő módon meghatározó nemzetközi környezet változásait felidézni, illetve az Osztrák–Magyar Monarchia összeomlásának, katonai vereségének és politikai, diplomáciai megsemmisülésének prologusát bemutatni. A szerző azonban a belpolitikai helyzet perspektívájából tekint a korszak-kezdetre, és innen vezet be a vizsgált témát. Az 1919-ben bekövetkező politikai fordulatok taglalása elsősorban Horthy kormányzóvá való megválasztásának előzményei miatt kapott szerepet a kötetben, de az átmeneti kormányok külpolitikai tehetetlenségére is ráirányítja a figyelmet.

A folytatásban a párizsi békekonferencia működéséről és a magyar békeküldöttség fogadtatásáról, munkájáról olvashatunk a műben, mely külön felhívja a figyelmet Apponyi Albert szereplésére, különösen Párizsban, a Quai d'Orsay-én elmondott beszédére. Gulyás a fejtegetést és annak hatásait elemezve arra a következtetésre jut, hogy a beszéd hosszú távra koherens egységgé formálta a magyar integritás gondolatának és a revízió eszméjének elméleti alapvetését. Helyesen mutat rá, hogy Apponyi okfejtései és személye nem maradt hatás nélkül a magyar ügy megítélésére sem rövid, sem pedig középtávon, akkor sem, ha a békeszerződés feltételein érdemben természetesen ő sem tudott változtatni.

A továbbiakban beható elemzés révén megismerhetjük a magyar külpolitikai útkeresés nagyhatalmi alternatíváit. A magyar külpolitikát és az azt mozgató, irányító politikai garnitúrát befolyásoló körülmények kezdeti hatása kettős volt. A mérleg egyik serpenyőjében az évszázadokra visszatekintő függetlenségi vágy beteljesülése, a másikban az önálló államiságból és a háborús vereségből, a hatalmi státusz elvesztéséből, a súlyos és megalázó terület- és nemzetközi presztízsvesztés körülményeiből adódó elszigeteltség, intézményi szervezetlenség és szerepzavar okozott ellentmondásos helyzetet. Noha a szerző a hangsúlyt a kétoldalú kapcsolatok kiépítésére, a partnerkeresés – kevés sikerrel kecsegtető – próbálkozásaira helyezi, a külügyi szervezet kiépítése és a szellemi alapok megteremtése éppúgy erre az időszakra tehető. A szomszédok felé való tájékozódás magyar-román, magyar-csehszlovák és magyar-jugoszláv (szerb) relációi mellett olyan próbálkozásokról is tájékoztat, mint Károlyi kisantant alternatívája. A különféle kezdeti koncepciók, megállapodást, támogatást kereső próbálkozások részletes számbavétele gazdag információforrásul szolgál a szándékok és lehetőségek útvesztőjében eligazodni szándékozó olvasó számára. Egyúttal arra is rávilágít, hogy mivel ezek a kísérletek rendre kudarcra ítéltettek, a magyar külpolitika a lehetőségek és a realitások felismerése tekintetében nem jól vizsgázott.

Egyetlen kivételnek a nyugat-magyarországi kérdésben elért részsiker, a soproni és Sopron környéki népszavazás kikényszerítése számított, melyben a magyar kormány kihasználta a szűk diplomáciai mozgástér adta kereteket és jól ismerte fel, milyen sikerre számíthat, ha a „lehetőségek művészetét” eszközül használja egy reális, jól körülhatárolt cél elérésre érdekében.

Gulyás László számba veszi a nyugat-magyarországi kérdés előzményeinek alakulását egészen a kérdésre pontot tévő (?) 1923. évi ún. Burgenland Egyezmény aláírásáig. Magabiztosan vezeti végig az olvasót a sokszor nehezen követhető, kacskaringós diplomáciai utakon, egyensúlyt tartva a nyugat-magyarországi felkelők és a kormányzat szerepének bemutatása között. A fogalomhasználattal kapcsolatos észrevétele (azaz, hogy a "Burgenland" elnevezés használatát nem tartja helyesnek egészen 1922 januárjáig) részben jogos, különösen ha figyelembe vesszük az osztrák – és részben a magyar – történetírás és közbeszéd sokszor ahistorikus megközelítéseit. Amennyiben azonban azt történeti eseményhez, vagy jogi aktushoz kötjük, sokkal alkalmasabbnak látszik erre az úgynevezett *Burgenlandgesetz* (1921. január 25.) elfogadásának, a jogilag önálló Burgenland létrejöttének dátuma. Ennek figyelembe vételével elejét lehet venni az olyan zavaró megfogalmazásoknak, mint a szerző által is leírt „Sopronért Nyugat-Magyarországot” formula alkalmazása. (Melynek előfordulását egyébként a magunk részéről korábbra tesszük.)

A szerző az 5. fejezet egészét a királypuccsok és a királykérdés témájának szenteli. A két hatalom átvételi kísérlet és a köztük eltelt idő történetjének mérlegét elsősorban a kormányzó személyének értékelésére használja fel. Ma már általánosan elfogadott köztörténeti tény, hogy Károly visszatérése után hamar tisztázódtak a belpolitikai erőviszonyok, az ország többsége és a Magyarország külpolitikát formáló a kormányzó mögé sorakozott fel. A legitimista gondolat és a Károly-hívek által közvetített Horthy-kép csupán marginális helyet kapott a hazai politikai és történeti gondolkodásban. A szerző itt a marxista és a legitimista álláspont összehárfogásával teszi időszerűvé a kormányzóról kialakított kép újragondolását.

A záró fejezet a Népszövetségi tagfelvétel és kölcsön kérdésével foglalkozik. A folyamat részletekre kiterjedő ismertetése után a szerző arra a – megalapozott – álláspontra jut, hogy a népszövetségi kölcsön felvételének politikai ára a kisantantnak tett engedmény volt a genfi második jegyzőkönyv aláírása révén. Az is igaz viszont – és erről szintén említést tesz –, hogy a kölcsön és a tagság biztosította Magyarország visszatérését a nemzetközi diplomáciai színtérre. Hasonlóan fontos kiemelni, hogy a Nemzetek Szövetsége kollektív védelme egyszersmind Magyarország számára is garanciát nyújtott a kisantant országainak esetleges támadása ellen.

Gulyás László új hangsúlyokat fogalmaz meg a Horthy-korszak külpolitikájának kezdetit taglaló könyvében. A szándékolt többdimenziós perspektíva fontos konfiguráló eleme volt szövege megalkotásának. Különböző történeti álláspontokra reflektál, illetve egymástól eltérő nézőpontokat és látásmódot ütköztet, miközben megállapításaival valószínűleg maga is vitát vált ki az olvasóközönségben és várhatóan – ezt érdemként emeljük ki – a szakmában egyaránt. Egyéni látásmódja érvényesül a két háború közötti időszak (kül)politika aktorainak bemutatása során is. A fejezetek végén gyakorta olvasható értékelő kommentárok mindazonáltal eligazítanak szerzőjük álláspontjáról, orientálva az érdeklődő olvasót a különféle interpretációk közötti állásfoglalásban.

A szereplők politikai és emberi habitusát értékelő és újraértékelő szerzői beállítódás izgalmas olvasmánnyá teszi az ellenforradalmi korszak első éveinek külpolitikáját bemutató összeggést. Amivel a további köteteket gazdagítani lehet, az a magyar külpolitikai *gondolkodás*, pontosabban szólva a döntéshozatalban szerepet játszó politikai, illetve a külpolitikát figyelemmel kísérő szellemi elit külpolitikai látásmódjának, motivációinak, dilemmái-

nak bemutatása. Az egyéni ambíciók, törekvések szellemi holdudvarának feltérképezése mellett pedig a döntési folyamatok *társadalmi faktorainak* bemutatása és a *nemzetközi folyamatokba* való beágyazottság szemléltetése lehet a további irány.

Minden tudományos mű akkor tölti be jól a szerepét, ha nem kizárólag lezárt ismereteket ad, megkérdőjelezhetetlen állításokat fogalmaz meg, hanem ha további gondolkodásra indítja az olvasót, kérdéseket fogalmaz meg a „céhen belüli” és a szakmán kívül álló érdeklődőkben egyaránt. Gulyás László e műve kétségtelenül betölti a historikus munkáknak ezt a hivatását, és minden biztonnal élénk érdeklődést vált ki a szűkebb és tágabb közönység körében. Elolvasását és annak nyomán a historikus újragondolást mindenkinek ajánljuk.

*Tóth Imre*